

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Валентина Радкевич¹, Микола Пригодій², Вікторія Кручек³, Дар'я Вороніна-Пригодій⁴, Світлана Кравець⁵

¹ доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту професійної освіти НАПН України.

<http://orcid.org/0000-0002-9233-5718>, e-mail: mrs.radkevich@gmail.com

² доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України.

<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>, e-mail: prygodii@ukr.net

³ доктор педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України.

<https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>, e-mail: krucekviktorija@gmail.com

⁴ науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України.

<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>, e-mail: voronina.pryhodii@gmail.com

⁵ кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

<https://orcid.org/0000-0002-8878-6241>, e-mail: sveta.kindz@ukr.net

Реферат

Актуальність дослідження стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання визначається необхідністю швидкої адаптації системи професійної освіти до змін, що відбуваються в різних сферах суспільного життя, а також з урахуванням динамічного розвитку галузей економіки, вимог та потреб сучасного ринку праці у кваліфікованих фахівцях.

Мета: здійснення аналізу стану стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання в Україні.

Методи: аналіз нормативної, наукової літератури та узагальнення його результатів – для виявлення стану розробленості проблеми та з'ясування особливостей професійного стандарту підготовки педагогів професійного навчання.

Результати: обґрунтовано особливості стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання, здійснено аналіз змісту професійного стандарту «Педагог професійного навчання», описано функції та компетентності педагога професійного навчання, які необхідно врахувати при оновленні освітнього стандарту.

Висновки. Процеси стандартизації освіти свідчать про її складність, комплексність та різнофакторність. Дієвість стандартизації освіти забезпечується активною участю педагогічних працівників у генеруванні ідей та практичного їх втілення щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців й вирішення проблем в освіті.

До проблем стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання віднесено такі чинники: об'єктивні (недостатня фінансова підтримка з боку міжнародних партнерів та донорів; відсутність єдиного інформаційного порталу національного рівня, доступного для широкого кола користувачів; низький рівень залучення роботодавців, профільних центральних органів виконавчої влади, недержавних центрів із підготовки кадрів на виробництві, асоціацій закладів освіти, педагогів, науковців тощо); суб'єктивні (відсутність дос-

віду у виконавців; перевантаження працівників центральних органів виконавчої влади та інших заінтересованих сторін іншою плінною та оперативною роботою; низький рівень мотивації виконавців та ін.).

Успішній стандартизації освіти сприяє функціонування Національного агентства кваліфікацій, створення Національного реєстру кваліфікацій та сайту Національної системи кваліфікацій, діяльність кваліфікаційних центрів та галузевих (професійних) рад з розвитку кваліфікацій.

Ключові слова: *стандартизація, стандартизація освіти, професійний стандарт, освітній стандарт, педагог професійного навчання*

Вступ. В умовах динамічного розвитку галузей економіки оновлення та стандартизація підготовки педагогів професійного навчання є важливим та складним завданням, оскільки її зміст необхідно формувати з випередженням і адаптувати до вимог роботодавців та ринку праці. В основі термінів «стандартизація освіти», «стандартизація професійної підготовки» лежить загальне поняття «стандарт». Стандарт (від англ. standard – норма, зразок) у широкому розумінні слова – зразок, еталон, модель, які беруться за основу для співставлення з ними інших подібних об'єктів (Чернілевський, 2008).

У Законі України «Про стандартизацію» (2014) означене поняття трактується як «...нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері». Стандарт як нормативно-технічний документ встановлює комплекс правил, вимог, норм до об'єкта стандартизації і затверджується компетентним органом, означає домовленість про норми або специфікації.

Ю. Вітренко (2021) в «Енциклопедії освіти» зазначає: «Стандартизація у сфері освіти – діяльність, яка полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних та потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості і у сфері освіти. Об'єктами стандартизації є: послуги у сфері освіти як результат економічної діяльності відповідних інституційних одиниць; процеси виробництва та надання послуг у сфері освіти; процеси вимірювання відповідності фактичних результатів і фактичних процесів виробництва послуг у сфері освіти встановленим вимогам» (с. 976).

Відповідно стандартизація освіти є процедурою, що визначає встановлення нормативних вимог кваліфікаційних стандартів

до освітніх результатів (компетентностей) випускників закладів освіти, забезпечує перманентне зіставлення навчальних досягнень здобувачів освіти з цілями їхньої компетентнісно орієнтованої підготовки задля її корекції, забезпечує досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців у закладах освіти засобами інноваційного змісту та технологій навчання, сприяє конвертованості рівнів освіти всередині держави та за її межами. Вона спрямована, насамперед, на досягнення належної якості підготовки фахівців за рахунок інструментів організації освітньої діяльності, конкретизації навчальних цілей і результатів (Каленський та ін., 2018).

Стандарти мають стати засобом забезпечення державних гарантій стосовно якості освіти на фундаментальному рівні, створювати максимальну варіативність змісту для того, щоб оперативно враховувати зміну пріоритетів на ринку праці, бути своєрідним зв'язком між системою професійної освіти і ринком праці.

Джерела. Обґрунтуванню теоретико-методологічних та практичних засад стандартизації освіти значну увагу приділяють відомі вітчизняні вчені. Зокрема, стандартизацію у сфері освіти, як стверджує Ю. Вітренко, слід розглядати діяльність, що полягає в усталенні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних та потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у сфері освіти (2021, с. 976-977). Д. Чернілевський (2008) наголошує на тому, що якщо стандартизацію розглядати не лише як «розроблення та затвердження стандартів», а і як офіційно встановлений порядок виконання його положень та дотримуватися вимог до компетентнісної підготовки на етапах цілепокладання, відбору та структурування змісту освіти, організації оволодіння здобувачами компетентностями, оцінювання їх компетентнісних досягнень (зокрема, незалежне), то є можливість істотно підвищити якість функціонування системи

освіти. В. Луговий та Ж. Таланова (2017) називають стандартизацію професійної освіти основним інструментом досягнення цілей компетентісно орієнтованого навчання.

Ґрунтуючись на провідних ідеях розвитку європейських систем професійної освіти і навчання, В. Радкевич, П. Лузан та С. Кравець (2017, с. 259-267) визначають основні вектори стандартизації, якими є: розроблення професійних та освітніх стандартів, освітніх програм на основі компетентісного підходу/ результатах навчання, навчання розробників стандартів, підвищення їхньої готовності до реалізації законодавчих інновацій у системі освіти. На думку цих дослідників, концепція розроблення професійних і освітніх стандартів має враховувати положення функціонального та компетентісного підходів, в основі яких – функціональний аналіз трудової діяльності, що структурно складається з основних трудових функцій і дій, а також відбір та структурування необхідних для їх виконання професійних знань, умінь і навичок (Радкевич & Кравець, 2021).

Значення принципу стандартизації С. Гончаренко, Н. Пастернак та О. Радковська (1998, с. 2) пояснюють як «вимоги врахування структури системи освіти та забезпечення наступності між різними її ланками, орієнтація на цілі, сформульовані згідно з новою парадигмою освіти та забезпечення діагностичності її результатів».

У стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання доцільно враховувати специфіку їхньої професійної діяльності, у якій поєднуються функції майстра виробничого навчання і викладача спеціальних і профільно орієнтованих дисциплін. Інтегрування функцій педагога професійного навчання має важливе значення в умовах підготовки кваліфікованих робітників, впровадженні інноваційних та інформаційних технологій, робітничих професій невикробничої сфери (Щербак, 2021).

Мета статті полягає у здійсненні аналізу стану стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання в Україні.

Методи: аналіз нормативної, наукової літератури та узагальнення його результатів – для виявлення стану розробленості проблеми та з'ясування особливостей професійного стандарту підготовки педагогів професійного навчання.

Результати й обговорення. Стратегія професійної освіти, за сучасних умов, орієнтована на результат і охоплює: обґрунтування національних цілей професійної освіти; проектування

системи взаємних обов'язків усіх учасників освітнього процесу; розроблення багаторівневої системи очікуваних результатів навчання; розроблення критеріїв оцінювання й нових форм оцінювання результатів навчальних досягнень; створення навчальних програм на основі очікуваних результатів за освітніми галузями; розроблення системи моніторингу якості освіти; розвиток освіти як відкритої системи; порівняльний аналіз реальних досягнень освітніх систем країн світу. Ця освітня методологія становить основу для інноваційного розвитку систем освіти і спричинює суттєві зміни, зокрема: у змісті освіти; в організації та методичному забезпеченні процесів навчання; в оцінюванні результатів навчання; у системі кваліфікацій тощо. Відповідно стандартизацію розуміють як процес наближення критеріїв та вимог до результатів навчання, тобто до компетентностей випускників закладів освіти. На основі викладеного, можна зробити висновок, що має існувати три види стандартів у сфері освіти: професійний стандарт; освітній стандарт та стандарт оцінювання.

Особливістю успішної стандартизації освіти є досягнення відповідності між рівнем кваліфікації випускників та вимогами ринку праці. Кваліфікація, у свою чергу, визначена у Національній рамці кваліфікацій як «офіційний результат оцінювання і визнання, який видається, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами» (Кабінет Міністрів України, 2011). Отже, зміст кваліфікацій визначають професійні та освітні стандарти.

Стандартизація професійної підготовки педагогів професійного навчання в Україні впроваджується на основі врахування специфічних характеристик діяльності педагогічних працівників закладів освіти. Метою діяльності педагога професійного навчання є здійснення теоретичного навчання в закладах професійної освіти за цілим спектром дисциплін загальнопрофесійного та спеціального циклів, а також виробничого навчання в лабораторіях, майстернях закладів професійної освіти й на виробництві. Провідним видом його діяльності є творча, інноваційна діяльність, що включає вивчення ринку праці, специфіки та перспектив розвитку галузі, підприємств регіону, на основі чого створюються проект змістового (навчально-програмна документація) та процесуального блоків (індивідуалізовані діяльнісно-орієнтовані методики навчання, комплексні дидактичні засоби) освіт-

нього процесу. Крім того, діяльність таких фахівців передбачає реалізацію авторських методик і технологій навчання, організацію та здійснення освітнього процесу, що ґрунтується на збалансованому поєднанні виробничого навчання з продуктивною працею на основі творчого використання інноваційних виробничих технологій.

Педагог професійного навчання здійснює моніторинг результатів освітнього процесу, прогнозує тенденції розвитку галузі виробництва та перспективи оновлення змісту професійної освіти. Відповідно, діяльність педагога професійного навчання ґрунтується на поєднанні функцій викладача, майстра, методиста, вихователя. У цьому контексті, зміст підготовки таких фахівців має інтегративний характер, що охоплює психолого-педагогічний та галузевий складники. Організація та особливо методика професійного навчання спрямовані на підготовку педагогів до здобуття майбутніми фахівцями відповідних професій/спеціальностей.

Отже, акцент робиться не на навчальному предметі, а на визначених галузю професійно-кваліфікаційних вимогах до фахівця, загальних та професійних компетентностях, які потім трансформуються у предметну структуру загальнопрофесійного й спеціального циклів навчального плану та наповнюють змістом кожний освітній компонент. Питання підготовки педагогів професійного навчання розглядаються у взаємозв'язку з підготовкою кваліфікованого персоналу підприємств. Інтегруючою при цьому виступає професійна діяльність, характер та зміст якої обумовлені вимогами роботодавців до підготовки робітників і яка, у свою чергу, визначає вимоги до підготовки педагога професійного навчання. Зміни, що відбуваються у виробничих процесах, впливають на професійну діяльність педагога і опосередковано, через зміни у вимогах до кваліфікованого робітника, а також через зміст та процес його підготовки, і безпосередньо, через виробничі фактори професійної діяльності. Зміни, що відбуваються в освітній сфері, також відображаються у професійній діяльності педагогів професійного навчання. Суттєвих трансформацій зазнають і педагогічні засоби професійної діяльності (методи, форми навчання та виховання, методи дослідження та прогнозування педагогічних явищ тощо), і виробничі (обладнання, технологічне оснащення, різальний та вимірювальний інструмент, матеріали, техніко-технологічна до

кументація, методи та форми організації праці, виробничого процесу, техніко-технологічні методи дослідження технічних явищ тощо). У професійній діяльності педагога застосовуються активні методи навчання (методи проблемного навчання, дослідницькі методи, ділові ігри та ін.), проектні, інтерактивні, особистісно-розвивальні, контекстні технології; сучасні форми навчання (індивідуальна, дуальна, дистанційна, змішана та ін.), цифрові засоби навчання, високотехнологічне обладнання, яким має вміти керувати педагог професійного навчання.

Результати вивчення особливостей професійної діяльності педагога професійного навчання складають основу розроблення та оновлення змісту професійного стандарту – продукту колективної діяльності роботодавців, представників освіти, галузевих, громадських та ін. об'єднань. Зокрема, забезпечення партнерської взаємодії між сферою освіти та ринком праці з метою розвитку національної системи кваліфікацій, розроблення професійних та освітніх стандартів уможливлується на основі державно-приватного партнерства (Voronica-Pryhodii & Kravets, 2022).

Державно-приватне партнерство є механізмом узгодження дій і поділу відповідальності між державними і приватними сторонами партнерства, що застосовується для формулювання, розроблення, фінансування, управління та підтримки проектів у сфері професійної освіти (Радкевич та ін., 2020). Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна освіта на період до 2027 р.» (Кабінет Міністрів України, 2019), розвиток державно-приватного партнерства передбачає участь усіх зацікавлених сторін, у тому числі роботодавців, у розробленні професійних стандартів, стандартів освіти і освітніх програм, розвитку Національної системи кваліфікацій. Конкретними процесами такої взаємодії є: розроблення й затвердження професійних стандартів для різних галузей економіки; впровадження системи підтвердження/визнання в Україні професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах; присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами; впровадження інноваційних освітніх програм професійної підготовки та перепідготовки персоналу для різних галузей виробництва, у тому числі шляхом дуальної освіти, виконання спільних програм закладів освіти, органів

державного управління, бізнес-структур і громадських організацій та співпраці з міжнародними структурами тощо (Кравець, 2022, с. 138).

У новому розумінні, професійні стандарти визначають трудові функції фахівців у межах певного виду економічної діяльності та стандартизовано описують їх у термінах знань і навичок. Їх цінність полягає в тому, що вони створюють можливості для запровадження єдиних вимог до виконання трудових функцій, незалежного оцінювання компетентностей фахівців, у тому числі, набутих через неформальну освіту, забезпечення належного рівня якості праці. Для роботодавців вони можуть складати основу для визначення і опису вмінь і навичок, необхідних для успішного функціонування фахівців на конкретних робочих місцях, розроблення посадових інструкцій, програм професійного вдосконалення, оцінювання його результатів. Відповідно до професійного стандарту працівники можуть здійснювати самооцінювання професійної компетентності.

Нові підходи до розроблення професійних стандартів обґрунтовано (Радкевич та ін., 2017), відповідно до швидкозмінних потреб сучасного ринку праці.

За сучасних умов професійний стандарт розробляється на певну професію чи групу професій. Відповідно, у майбутньому професійний стандарт повинен відповідати конкретній трудовій функції у розрізі певного виду економічної діяльності, а також критеріям якості, що затверджені уповноваженим державним органом.

Розроблення професійного стандарту «Педагог професійного навчання» було вперше ініційоване Інститутом професійної освіти НАПН України у 2019 році та завершилось його затвердженням у 2020 році (Наказ Мінекономіки №1182 від 20.06.2020 р.).

Робочою групою здійснювався функціональний аналіз, перший етап якого передбачав збір інформації щодо: трудових функцій, які виконують педагоги професійного навчання; переліку предметів та засобів праці, обладнання, устаткування, матеріалів та інструментів праці, що застосовуються в професійній діяльності; положень чинних нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів, які визначають вимоги до змісту та якості професійної діяльності; загальних та професійних компетентностей; вимог, які висуваються до знань, умінь, навичок та інших компетентностей педагога професійного навчання; вимог до педагогів професійного навчання щодо рівня кваліфікації, медичних

протипоказань для роботи, досвіду роботи, рівня освіти, наявності документів щодо присвоєння професійних кваліфікацій, додаткових вимог до виконання трудових функцій тощо.

На другому етапі формувався перелік трудових дій/операцій, які групувались у трудові функції.

Експертне оцінювання частоти застосування та важливості кожної трудової функції з метою можливого доповнення переліку проводилося на третьому етапі функціонального аналізу.

Під час четвертого етапу функціонального аналізу формувався остаточний варіант переліку трудових функцій педагога професійного навчання шляхом їх послідовного розміщення. До кожної трудової функції створювався перелік необхідних предметів і засобів праці.

На п'ятому етапі складався перелік професійних та загальних компетентностей, необхідних знань, умінь та навичок, що також підлягав експертному оцінюванню. Такий підхід спричинений використанням професійних стандартів під час розроблення освітніх стандартів/програм і навчальних модулів, для атестації та сертифікації персоналу та присвоєння професійних кваліфікацій.

На основі результатів експертного оцінювання до проекту професійного стандарту «Педагог професійного навчання» увійшли такі функції:

- планування освітнього процесу;
- здійснення освітнього процесу;
- здійснення самоосвітньої діяльності;
- здійснення методичної роботи;
- здійснення дослідно-експериментальної діяльності;
- здійснення моніторингу освітньої діяльності;
- проведення профорієнтаційної роботи та підтримка кар'єрного розвитку здобувачів освіти.

Професійні та загальні компетентності педагога професійного навчання визначалися відповідно до функцій майстра виробничого навчання та викладача професійної освіти. Вони були представлені окремими складовими у структурі проекту професійного стандарту.

Підготовлений проект професійного стандарту підлягав публічному громадському обговоренню, до якого долучились співробітники НМЦ професійно-технічної освіти у Луганській області, ННЦ професійно-технічної освіти НАПН України та закладів професійної (професійно-технічної) освіти (Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області; ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти»; ДНЗ «Регіональний центр

професійної освіти будівельних технологій Харківської області»; ДНЗ «Харківське вище професійне училище № 6»; ДНЗ професійної (професійно-технічної) освіти «Центрально-український професійний будівельний ліцей»; ДПТНЗ «Харківське вище професійне училище сфери послуг»; ДНЗ «Купянський регіональний центр професійної освіти»; ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира», ДНЗ «Кропивницький професійний ліцей побутового обслуговування»; Краснокутського професійного аграрного ліцею; Великоновосілківського професійного ліцею).

За результатами перевірки Міністерством економіки України дотримання вимог Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів, проект стандарту «Педагог професійного навчання» був затверджений та внесений до Реєстру професійних стандартів.

У зв'язку з необхідністю оперативного реагування на вимоги ринку праці в 2022 році Інститутом професійної освіти НАПН України у співпраці із закладами вищої та фахової передвищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів за освітніми програмами з галузі знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальності 015 – «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) (Київським професійно-педагогічним коледжем імені Антона Макаренка, Криворізьким національним університетом), закладами професійної (професійно-технічної) освіти (Навчально-науковим центром професійно-технічної освіти НАПН України, ДНЗ «Професійно-технічне училище № 8 м. Чернівці», ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг», ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», ДНЗ «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю», ДПТНЗ «Дніпровський центр професійно-технічної освіти», ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг»), навчально-методичними центрами професійно-технічної освіти (НМЦ професійно-технічної освіти у Сумській області, НМЦ професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у Хмельницькій області), Громадського об'єднання «Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти» було проведено роботу із внесення змін до професійного стандарту «Педагог професійного навчання». Пропоновані зміни стосувались умов допуску до роботи за професією; переліку документів, що підтверджують професійну та освітню кваліфікацію; відомостей про первинну

професійну підготовку та підвищення кваліфікації. До нормативно-правової бази, що регулює відповідну професійну діяльність додано Закон України «Про охорону праці», Постанову Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників», Наказ міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669 «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти», Державні освітні стандарти.

Перелік загальних компетентностей педагога професійного навчання було доповнено такими здатностями: нести персональну відповідальність щодо інтелектуальної та культурної власності і результатів прийняття професійних рішень; комунікувати у межах професійної діяльності; спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами (усно і письмово); виявляти лідерські якості та підприємливість; дотримуватись правил охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту; управляти конфліктами; застосовувати цифрові технології; бути відкритим до проявів мультикультурності, гендерної різноманітності; дотримуватись етичних норм поведінки; діяти як відповідальний громадянин і брати участь у соціальному житті, реалізовувати свої права і обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку.

До переліку професійних компетентностей педагога професійного навчання було внесено здатності планувати: заняття з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки, різні форми та види організації професійної підготовки і виховної роботи, освітній процес у нестандартних умовах, взаємодію із різними суб'єктами освітньої діяльності, освітній процес в умовах інклюзивного середовища; добирати методи, засоби, технології навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти; формувати зміст освітніх компонентів відповідно до вимог освітніх стандартів/програм; здійснювати: освітній процес з використанням різних форм, видів, методи, засобів та технологій навчання, контроль та оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, освітній процес в нестандартних умовах, створювати безпечне освітнє середовище на основі дотримання правил безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту, професійний розвиток шляхом форма-

льної, неформальної та інформальної освіти, методичну роботу, проводити методичні заходи відповідно до планів роботи методичних структурних підрозділів закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, експериментальну роботу, проєктну діяльність у сфері освіти, національні та міжнародні проєкти у сфері освіти та партнерства, моніторинг затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій; оволодівати перспективним педагогічним досвідом та застосовувати його у професійній діяльності; консультувати здобувачів освіти з кар'єрного розвитку, підтримувати зв'язки з підприємствами, організаціями щодо планування кар'єрного розвитку здобувачів освіти.

Додатково виокремлено функцію здійснення проєктної діяльності, розведено функції проведення профорієнтаційної роботи та консультування з кар'єрного розвитку здобувачів освіти. Суттєвих уточнень також зазнав список необхідних педагогові знань, умінь та навичок.

Значну увагу приділено відображенню у професійному стандарті компетентностей, пов'язаних зі здатностями педагога професійного навчання провадити професійну діяльність, урахувавши вимоги державних стандартів та використовуючи можливості партнерства з усіма суб'єктами освітнього процесу.

Розроблення професійних стандартів на основі компетентнісного підходу суттєво впливає на удосконалення системи розроблення і впровадження освітніх стандартів, які слугують соціальною гарантією членам суспільства їх конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках праці.

Водночас стандарт вищої освіти України з галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальності 015 – «Професійна освіта» (за спеціаліза-

ціями) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений і введений в дію у 2019 році (Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460), не відповідає оновленому професійному стандарту «Педагог професійного навчання» (2022).

Висновки. Процеси стандартизації освіти свідчать про її складність, комплексність та різнофакторність. Дієвість стандартизації освіти забезпечується активною участю педагогічних працівників у генеруванні ідей та практичного їх втілення щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців й вирішення проблем в освіті.

До проблем стандартизації професійної підготовки педагогів професійного навчання віднесено такі чинники: *об'єктивні* (недостатня фінансова підтримка з боку міжнародних партнерів та донорів; відсутність єдиного інформаційного порталу національного рівня, доступного для широкого кола користувачів; низький рівень залучення роботодавців, профільних центральних органів виконавчої влади, недержавних центрів із підготовки кадрів на виробництві, асоціацій закладів освіти, педагогів, науковців тощо); *суб'єктивні* (відсутність досвіду у виконавців; перевантаження працівників центральних органів виконавчої влади та інших заінтересованих сторін іншою плинною та оперативною роботою; низький рівень мотивації виконавців та ін.).

Успішній стандартизації освіти сприяє функціонування Національного агентства кваліфікацій, створення Національного реєстру кваліфікацій та сайту Національної системи кваліфікацій, діяльність кваліфікаційних центрів та галузевих (професійних) рад з розвитку кваліфікацій.

Список посилань

Чернілевський, Д. В. (2008). *Педагогіка вищої школи: підручник*. Вінниця: Видавництво університету «Україна».

Верховна Рада України. (2014, 5 червня). *Закон України «Про стандартизацію»*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.

Вітренко, Ю. М. (2021). Стандартизація у сфері освіти. У В. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти* (2-ге вид.), (с. 976-977). Київ: Юрінком Інтер.

Каленський, А. А., Лузан, П. Г., Ваніна, Н. М., Пащенко, Т. М., Кравець, С. Г., & Пятничук, Т. В. (2018). *Стандартизація професійної освіти: теорія і практика: монографія*. Житомир: Полісся.

Луговий, В. І., & Таланова, Ж. В. (2017). Особливості стандартизації професійної невищої і вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*, 1 (94), 5-20.

Радкевич, В. О., Лузан, П. Г., & Кравець, С. Г. (2017). Стандартизація професійної освіти в контексті євроінтеграційних процесів. В *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні*

проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України): збірник наукових праць, (с. 259-267). Київ: Видавничий дім «Сам».

Радкевич, В., & Кравець, С. (2021). Професійний стандарт. У В. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти* (2-ге вид.), (с. 825-826). Київ: Юрінком Інтер.

Гончаренко, С., Пастернак, Н., Лях, Х., & Радковська, О. (1998). Загальні принципи стандартизації освіти. *Шлях освіти*, 2-5. <https://lib.iitta.gov.ua/706598/>

Щербак, О. (2021). Педагог професійного навчання. У В. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти* (2-ге вид.), (с. 707). Київ: Юрінком Інтер.

Кабінет Міністрів України. (2011). *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*. www.kmu.gov.ua/npas/244824068.

Voronina-Pryhodii, D. & Kravets, S. (2022). Regional features of the European Public-Private Partnership system in the field of professional (vocational) education. *Professional Pedagogics*, 1(24), 42-50.

Радкевич, В., Бородієнко, О., Колишко, Р., & Короткова, Л. (2020). Розроблення професійних стандартів з використанням інструментів державно-приватного партнерства. *Професійна педагогіка*, 1(20), 15-24.

Кабінет Міністрів України. (2019). *Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна освіта на період до 2027 року»*. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d0/27d/e55/5d027de55d8b6700902139.doc>.

Кравець, С. (2022). Законодавчі ініціативи розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Глухівський НПУ ім. О. Довженка, (с. 137-139). Глухівський НПУ ім. О. Довженка. <http://lib.iitta.gov.ua/733149/>

Переклад і транслітерація

Chernilevskiy, D. V. (2008). *Pedahohika vyshchoi shkoly: pidruchnyk [Higher school pedagogy: textbook]*. Vinnytsia: Vydavnytstvo universytetu «Ukraina», [in Ukrainian].

Verkhovna Rada Ukrainy. (2014, 5 chervnia). *Zakon Ukrainy «Pro standartyzatsiiu» [Law of Ukraine «On Standardization»]*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>, [in Ukrainian].

Vitrenko, Yu. M. (2021). Standartyzatsiia u sferi osvity [Standardization in the field of education]. In V. Kremen (Red.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (2-he vyd.). (s. 976-977). Kyiv: Yurinkom Inter, [in Ukrainian].

Kalenskiy, A. A., Luzan, P. H., Vanina, N. M., Pashchenko, T. M., Kravets, S. H., & Piatnychuk, T. V. (2018). *Standartyzatsiia profesiinoi osvity: teoriia i praktyka: monohrafiia [Standardization of professional education: theory and practice: monograph]*. Zhytomyr: Polissia, [in Ukrainian].

Luhovyi, V. I., & Talanova, Zh. V. (2017). Osoblyvosti standartyzatsii profesiinoi nevyshchoi i vyshchoi osvity: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Peculiarities of standardization of professional non-higher and higher education: theoretical and methodological aspect]. *Pedahohika i psykholohiia. Visnyk NAPN Ukrainy [Pedagogy and psychology. Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]*, 1 (94), 5-20, [in Ukrainian].

Radkevych, V. O., Luzan, P. H., & Kravets, S. H. (2017). Standartyzatsiia profesiinoi osvity v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Standardization of professional education in the context of European integration processes]. In *Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky (do 25-richchia NAPN Ukrainy): zbirnyk naukovykh prats [In Scientific support for the development of education in Ukraine: topical problems of theory and practice (to the 25th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine): a collection of scientific papers]*, (s. 259-267). Kyiv: Vydavnychiy dim «Sam», [in Ukrainian].

Radkevych, V., & Kravets, S. (2021). Profesiinyi standart [Professional standard]. V V. Kremen (Red.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (2-he vyd.). (s. 825-826). Kyiv: Yurinkom Inter, [in Ukrainian].

Honcharenko, S., Pasternak, N., Lakh, Kh., & Radkovska, O. (1998). Zahalni pryntsypy standartyzatsii osvity [General principles of standardization of education]. *Shliakh osvity [Path of education]*, 2-5. <https://lib.iitta.gov.ua/706598/>, [in Ukrainian].

Shcherbak, O. (2021). Pedahoh profesiinoho navchannia [Professional training teacher]. In V. Kremen (Red.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (2-he vyd.), (s. 707). Kyiv: Yurinkom Inter, [in Ukrainian].

Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2011). *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii [On approval of the National Framework of Qualifications]*. www.kmu.gov.ua/npas/244824068, [in Ukrainian].

Voronina-Pryhodii, D. & Kravets, S. (2022). Regional features of the European Public-Private Partnership system in the field of professional (vocational) education. *Professional Pedagogics*, 1(24), 42-50, [in English].

Radkevych, V., Borodiienko, O., Kolyshko, R., & Korotkova, L. (2020). Rozroblennia profesiinykh standartiv z vykorystanniam instrumentiv derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Development of professional standards using public-private partnership tools]. *Profesiina pedahohika [Professional pedagogy]*, 1(20), 15-24 [in Ukrainian].

Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2019). *Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi profesiinoyi (profesiino-tekhnichnoy) osvity «Suchasna profesiina (profesiino-tekhnichna osvita na period do 2027 roky» [The concept of implementation of state policy in the field of professional (professional and technical) education "Modern professional (professional and technical education) for the period until 2027"]*. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d0/27d/e55/5d027de55d8b6700902139.doc>, [in Ukrainian].

Kravets, S. (2022). Zakonodavchi initsiatyvy rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi profesiinoyi osvity [Legislative initiatives for the development of public-private partnership in the field of professional education]. *Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvitnikh transformatsii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Hlukhivskiyi NPU im. O. Dovzhenka [Development of the pedagogical skill of the future teacher in the conditions of educational transformations: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference. Glukhiv National University named after O. Dovzhenka]*, (s. 137-139). <http://lib.iitta.gov.ua/733149/>, [in Ukrainian].

STANDARDISATION OF VOCATIONAL TEACHER TRAINING IN UKRAINE

Valentyna Radkevych¹, Mykola Pryhodii², Viktoriia Kruchek³, Daria Voronina-Pryhodii⁴, Svitlana Kravets⁵

¹ Doctor of Sciences in Education, Full Professor, Academician of NAES of Ukraine, Director of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-9233-5718>, e-mail: mrs.radkevich@gmail.com

² Doctor of Sciences in Education, Professor, Deputy Director for Research at the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>, e-mail: prygodii@ukr.net

³ Doctor of Sciences in Education, Associate Professor, Head of the Distance Professional Training Laboratory, Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>, e-mail: kruchekviktorija@gmail.com

⁴ Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of Vocational Education and Training of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>, e-mail: voronina.pryhodii@gmail.com

⁵ Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of Vocational Education and Training of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-8878-6241>, e-mail: sveta.kindz@ukr.net

Abstract

The study relevance of the vocational teacher training standardisation is determined by the need for rapid adaptation of the vocational education system to changes in various spheres of public life, as well as the dynamic development of economic sectors, the requirements and needs of the modern labour market for qualified specialists.

Purpose: to analyse the standardisation state of vocational teacher education in Ukraine.

Methods: analysis of normative and scientific literature and generalisation of its results to identify the development state of the problem and to clarify the features of the professional standard for the training of vocational teachers.

Results: the article substantiates the peculiarities of standardisation of professional training of vocational teachers, analyses the content of the professional standard "Vocational Teacher", describes the functions and competences of a vocational teacher that should be taken into account when updating the educational standard.

Conclusions. The processes of education standardisation demonstrate its complexity, complexity and multifactoriality. The effectiveness of education standardisation is ensured by the active participation of teachers in generating ideas and their practical implementation to improve the professional training of future specialists and solve problems in education.

The problems of standardising the professional training of vocational teachers include the following factors: objective (insufficient financial support from international partners and donors; lack of a single national-level information portal accessible to a wide range of users; low level of employers' involvement, relevant central executive authorities, non-governmental on-the-job training centres, associations of educational institutions, teachers, researchers, etc.); subjective (experience lack of the executors; overload of central executive authorities employees and other stakeholders with other fluid and operational work; low level of motivation of the executors, etc.).

The successful standardisation of education is facilitated by the functioning of the National Qualifications Agency, the creation of the National Qualifications Register and the website of the National Qualifications System, and the activities of qualification centres and sectoral (professional) councils for the development of qualifications.

Keywords: *standardisation, standardisation of education, professional standard, educational standard, vocational teacher*

Стаття надійшла до редакції: 31.07.2023

Прийнято до публікації: 30.08.2023